

JUDAICA BULLETIN

Mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle

Postbus 194, 8000 AD Zwolle

internet: www.judaica-zwolle.nl e-mail: judaica@hetnet.nl

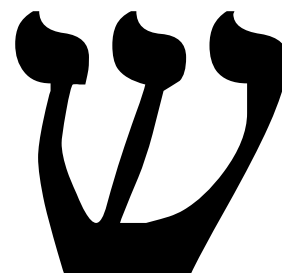
Verschiјnt vier maal per jaar - ISSN 1384-9050

Jaargang 18, Nummer 4 / Tammoez 5765 - juli 2005

OPLAGE 425 EXEMPLAREN - ABONNEMENT €6,50 - POSTGIROREKENING 259272

HET ALEF-BEET, EEN “GOOCHEM” ALFABET (20)

Door Dick Broeren

De Sjin

De op één na laatste letter van het hebreeuwse alfabet is de Sjin. De getals waarde is 300. De Atbash-methode¹, waarbij het hebreeuwse alfabet wordt gespiegeld, geeft aan dat de ‘zusterletter’ van de Sjin de Beet is, de tweede letter van het hebreeuwse alfabet. Er zijn maar twee bijbelboeken die beginnen met een groot geschreven letter: Genesis en het Hooglied. Het boek Genesis begint met het woord ‘beresjiet’ (letterlijk: in een begin) waarvan de Beet groot is geschreven. Het boek Hooglied, in het hebreuws ‘sjier hasjieriem’ (letterlijk: het lied der liederen) begint met een groot geschreven Sjin. Als zoiets maar twee maal in Tenach voorkomt geeft een rabbijnse uitlegregel aan dat men naar een verbindende betekenis dient te zoeken. De Beet, ב, als eerste letter van het werkwoord ‘bara’, dat ‘scheppen’ betekent, geeft aan dat de wereld is geschapen omwille van de Tora en Israel, die ‘resjiet’, d.i. de eersten genoemd worden omdat zij als opdracht hadden en hebben Gods Naam in de wereld bekend te maken. De eerste letter van het Hooglied, ש, de grote Sjin, duidt de wederzijdse liefde aan tussen God en Israel, want het is deze liefde die volgens de rabbijnen bezongen wordt in het ‘Lied der liederen’. Zowel de Beet als de Sjin getuigen dus van de Manifestatie van de Eeuwige in de wereld en van de vervulling van zijn bedoeling met de schepping.

Veel kernwoorden in Tenach beginnen met een Sjin. *Sjaddaj*, een van de namen van God, *Sjalom*, wat niet alleen ‘heelheid’ en ‘vrede’ betekent, maar ook als een naam van God gezien wordt. *Sjem*, d.i. ‘naam’, de naam van de jongste zoon van Noach. Het woord ‘*sjema*’, het eerste woord van de uitspraak ‘Hoor Israel, de Eeuwige is onze God, de Eeuwige is één!’ Als Abraham 99 jaar oud is verschijnt de Eeuwige aan hem met de woorden: *Ik ben Eel Sjaddaj*, wat gewoonlijk vertaald wordt met: *God, de Almachtige*.

Achtenveertig maal komt het woord ‘*sjaddaj*’ voor in Tenach, waarvan zes maal in Genesis. Buiten Tora komt het woord veel voor in het boek Job. Er zijn een aantal etymologische verklaringen voor het woord die echter geen van allen bevredigend zijn. De Talmoed echter geeft een heel bijzondere uitleg. In vertaling: ‘De Heilige, gezegend is Hij, zegt: Ik ben het *die* (tijdens de Schepping) tegen mijn wereld *gezegd heeft* (*sja*’amartie *daj*): Genoeg! ‘Met dat ene woordje ‘*daj*’, *genoeg*, heeft de Eeuwige de maat van alle zaken vastgelegd.

Als God niet tot de hemel en de aarde had geroepen: het is genoeg! dan zouden zij doorgedaan zijn zich uit te breiden en zich te ontwikkelen alsof zij het product waren van blinde natuurkrachten. Door het universum aan wetten te onderwerpen om de integriteit van de Schepping te beschermen zoals Hij haar bedoelde, openbaarde God zichzelf in Zijn attribuut van 'sjaddaj', de Almachtige Heerser van het Universum'. (R'Hirsch)²

Het woord Sjaddaj wordt ook wel gezien als een acronym. In dat geval bestaat het woord uit de beginletters van het hebreeuwse zinnetje: *sjomeer daletot jisra'eel*, d.i. Hij (God) bewaakt de deuren van Israel.

We vinden dan ook de drie letters van het woord *sjaddaj* vaak afgebeeld op een mezoza, het kleine kokertje aan de deurpost van een joods huis met daarin de tekst van het *Sjema* zoals die te vinden is in Deuteronomium 6:4 e.v. en 11:13 e.v.

De vorm van de Sjin, de letter met de drie hoofden of armen, doet denken aan Mozes die met opgeheven handen tot de Eeuwige bidt tijdens de strijd van Israel tegen Amalek³. Amalek dat onverhoeds en zonder daartoe uitgedaagd te zijn Israel aanvalt en een synoniem zou worden voor de laatste vijand van het volk die uitgeroeid moet worden. Mozes heft zijn handen en Israel wint, laat hij zijn handen zakken dan is het Amalek dat wint. Dan steunen Aäron en Hur zijn handen en Jozua slaagt er uiteindelijk in Amalek te verslaan. Dit verhaal vertoont magische aspecten tenzij we het laatste deel van vers 12 goed lezen. Een gebruikelijke vertaling is: *...zodat zijn handen onbeweeglijk bleven tot zonsondergang*.

¹ Het woord Atbash is een fonetische weergave van de letters Sjin-Beet-Tav-Alef (את-בש), de eerste twee en de laatste twee letters van het hebreeuwse alfabet. In dit systeem staat de Alef tegenover de Tav, de Beet tegenover de Sjin en de Gimmel tegenover de Rees enz.enz. (Midrasj Tannaim)

² R'Samson Raphael Hirsch, The Pentateuch, Translation and Commentary, Judaica Press, Ltd. Gateshead 1989, dl. 1, p. 291-293.

³ Exodus 17:8-16.

Het woord 'emoená' wordt hier vertaald met 'onbeweeglijk', maar een veel gebruikelijker vertaling voor dat woord is: 'geloof, vertrouwen'.

Hirsch vertaalt dan ook: *... en aldus bleven zijn handen(de uitdrukking) van zijn geloofsvertrouwen totdat de zon onderging*. Dus geen magische handeling, maar een liturgische uiting van Mozes'Godsvertrouwen.

Vaak wordt de mooie symmetrische vorm van de Sjin gebruikt om verschillende 'drie-eenheden' aan te duiden. Zoals bijvoorbeeld de drie-eenheid van Israel, die bestaat uit Kohaniem (priesters), de Leviëten (de Tempeldienaren) en de Israëliëten.

De letter is ook een symbolische weergave van de werelden waarin wij leven: deze wereld, de messiaanse wereld en de toekomstige wereld. Ook is het een verwijzing naar de mens die door drie partners in het leven is geroepen: God, zijn moeder en zijn vader. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het deze 'geladen' letter is die op de 'huisjes' van de tefillien, de gebedsriemen staat geschreven. Overigens is de Sjin die op de rechterzijde van het doosje dat hoog op het voorhoofd wordt bevestigd een Sjin met vier in plaats van drie 'armen'.

Deze tweevoudige verschijningsvormen van de Sjin wordt o.a. gezien als een verwijzing naar de twee vormen van goddelijke wijsheid, de geopenbaarde en de verborgen wijsheid van God.

Maar de drie- en vierarmige Sjin worden ook gezien als een verwijzing naar de drie aartsvaders Abraham, Izaäk en Jakob, en naar de vier aartsmoeders Sara, Rebekka, Rachel en Lea.

Tefillien: op het voorhoofd

Tefillien: op linkerarm tegen het hart

Nachtwake in de Zwolse Synagoge en in het voormalig Gymnasium Ceeleum

Van woensdag 13 op donderdag 14 april 2005 - de dag waarop het 60 jaar geleden was, dat Zwolle werd bevrijd - werd in de Synagoge aan de Samuel Hirschstraat en aansluitend in het voormalige gebouw van het Gymnasium Ceeleum aan de Veerallee een 'Nachtwake' gehouden.

Bij die gelegenheid werden de 499 joodse Zwollenaren herdacht die tijdens de Tweede Wereldoorlog werden gedeporteerd en omgebracht. De locatie (van het voormalige gymnastieklokaal) van het Gymnasium Ceeleum is niet zonder reden gekozen. Van 2 op 3 oktober 1942 werd daar namelijk een groep van 121 joodse gezinnen ondergebracht en vervolgens getransporteerd 'naar Westerbork en verder'. Binnen twee weken waren de meesten van hen omgebracht.

Ter herdenking aan de uit Zwolle gedeporteerde Joden

door Jan Veldhuijzen

Uitgesproken in de nacht van 13 op 14 april 2005 in het voormalige Gymnasium Ceeleum.

Vragen, vragen, heel veel vragen heb ik mij gesteld. Daaruit komt een stelling voort:

De beschaving van een land meet je af aan de wijze waarop het met zijn Joden omgaat.

Commentaar geef ik er niet bij. Zij spreekt voor haarzelf.

Bestudeer haar maar grondig. Houdt haar tegen het licht. Kauw erop.

De beschaving van een land meet je af aan de wijze waarop het met zijn Joden omgaat.

De vragen komen dan vanzelf.

Wat bezielt mensen toch om mensen te vermoorden? Vrouwen, moeders: doorgeefsters van een hoogstaande traditie; kinderen: de toekomst van een volk; mannen, vaders, ouden van dagen: allen zijn ze, met het opzettelijke oogmerk om te brengen, omgebracht.

Welk mens- en wereldbeeld hang je dan aan? Welk scheppingsverhaal is van deze achtervolgers?

Ja, scheppingsverhaal! In alle scheppingsverhalen, waar ook ter wereld, worden de fundamentele relaties in de schepping weergegeven. Met name de relaties tussen God, mens en wereld.

Scheppingsverhalen bevatten altijd de 'grondwetten' van een volk of cultuur. De grondrelaties die het hele wereldbeeld weerspiegelen en bepalen. Door die grondwetten de vorm te geven van een scheppings-bericht, wordt uitgedrukt dat de beschreven grondrelaties vanaf het begin zo zijn bedoeld of verordonneerd. Die relaties zijn bepalend voor de handel en wandel van de mensen in verleden, heden en toekomst.

Vijf zaken heeft Kanaän, de stamvader van een aartsvijand van Israël de Kanaänieten, zijn kinderen opgedragen:

- heb alleen elkaar lief;
- heb roef lief;
- heb ontucht lief;
- haat jullie meesters; en
- spreek niet de waarheid.

Treffen we deze inhumane en onbarmhartige leefregels voor een groot deel ook niet aan in tal van Westerse scheppingsverhalen?

De beschaving van een land meet je af aan de wijze waarop het met zijn Joden omgaat.

Maar heeft het Westen dan niet het joodse scheppingsverhaal aangenomen? Aangenomen? De westerse mens koloniseert en annexeert toch? Dat doet hij toch ook in zijn denken en spreken? Daarom is het toch voor ons, Westelingen, heel moeilijk voor te stellen dat een gemeenschap, die onder ons woont en die zich op allerlei wijzen volledig geïntegreerd heeft, en met wie we zelfs dingen gemeen hebben, toch tot een andere taal- en denkcultuur behoort?

Hebben we niet dat ‘Oude Testament’ (hoe verzin je die naam!) geannexeerd en er een ondergeschikte plaats aan toegekend? Is dat niet typerend? Zo gaat de westerse mens toch met andere culturen om? Je ontnemt er het eigene aan en ‘assimileert’ ze. Want het andere, het verschillende, het vreemde, is bedreigend. Dus ontkennen we het. Of we manipuleren het. Maar daarmee doen we er geen recht aan!

De beschaving van een land meet je af aan de wijze waarop het met zijn Joden omgaat.

Hebben wij ‘gelernt’ op het joodse scheppingsbericht? Is het vlees en bloed van je geworden? Heb je de juiste vragen gesteld? Waarom wordt er maar één mens geschapen, en niet meer tegelijk zoals in andere scheppingsberichten? Volgt uit die ene mens niet het besef dat je nooit kan zeggen dat ‘jouw vader meer is dan de mijne’? Volgt uit die ene mens niet het adagium dat als je één mens doodt het is alsof je de hele mensheid vernietigt?

De beschaving van een land meet je af aan de wijze waarop het met zijn Joden omgaat.

In de synagoge geef ik toevallig deze dagen een cursus: ‘Amalek, de personificatie van het kwaad’. Amalek is het ultieme kwaad, de super-aartsvijand van Israël, die niet zal rusten voordat het volk Israël is weggevaagd van de aardbodem. Nechama Leibowitz wijst erop dat het verslag in de Tora over Amalek duidelijk maakt, dat het doden van de zwakken kon gebeuren “omdat hij (= Amalek) God niet vreesde”. Leibowitz stelt dat “we de opdracht krijgen de herinnering aan Amalek weg te vagen, omdat hij zonder enige rechtvaardiging vermoeide mensen, die zich niet konden verdedigen, aanviel”. De Israëlieten kwamen níet op hun grondgebied en het was dus een aanval die volledig uit het niets kwam. Met andere woorden, als de Amalekieten de waarde van ieder mensenleven als geschapen naar het evenbeeld van God hadden gerespecteerd, zou het onmogelijk voor ze zijn geweest om de Israëlieten zonder aanleiding te doden.

Waar geen vrees voor God bestaat, loopt de vreemdeling, die geen huis heeft in een vreemd land, het risico te worden vermoord.

Ons wordt op het hart gedrukt ons Amalek te blijven herinneren, zodat we op onze hoede zijn voor mensen die God niet vrezen en die daardoor ook niet geloven dat elk mens geschapen is naar het heilige beeld van God.

De beschaving van een land meet je af aan de wijze waarop het met zijn Joden omgaat.

Wat 63 jaar geleden gebeurde en vanuit deze plek begon, treft ons allemaal, treft de hele wereld! Ik zal het je uitleggen. Wie de wereld wil veranderen, moet klein beginnen. In zijn directe omgeving. Liefde en sociale zorg voor de naaste beïnvloeden allereerst de directe leefomgeving.

De hogepriester offerde op Grote Verzoendag eerst een stier om verzoening te doen voor zichzelf en voor zijn huis. Pas daarna bracht hij de offers voor geheel Israël. Deze volgorde is typerend voor het realisme van de rabbijnse traditie. Wie **niet** in vrede leeft met zijn familie en volk, zal de wereld niet redden. Toch geldt Israëls liefde en respect uiteindelijk ieder schepsel, ook de verre vreemdeling met een ander geloof en afwijkende zeden. Een Joodse geleerde zei het in 1997 zo: “Dat proces start met de bevestiging van concrete emoties, die ons ertoe brengen hen die ons het meest na staan te behandelen als beeltenissen van God. Vervolgens maken we de kring ruimer, teneinde de hele wereld te omarmen.” (einde citaat)

Deze typisch joodse houding stelt particularisme ten dienste van universalisme. (‘Ahavat Jisrael’) – liefde en inzet voor het joodse volk – is de eerste stap op weg naar de messiaanse droom, het perspectief van een wereld vol vrede en gerechtigheid voor alle volkeren.

Het uitkomen van die droom, het verwerkelijken van dat perspectief is door het wegvallen en/of het onherstelbaar verminken van al de joodse gezinnen, die we nu herdenken (zichronam livracha/hun nagedachte- nis zij ons tot zegen), weer veel verder weg komen te liggen.

Dat gaat dus de hele wereld aan!
Dat gaat jou en mij aan!

De beschaving van een land meet je af aan de wijze waarop het met zijn Joden omgaat.

לא תשכח

-

lo tisjach

-

vergeet het niet!

De naam is David - Koning David

Een van mijn collega's die zich specialiseert in het bestuderen van oude joodse preken herinnert me er graag aan dat in talmoedische tijden de preek in de synagoge functioneerde als de voornaamste vorm van vermaak voor een joodse gemeenschap die verstoken was van televisie of bioscoop en waar het bezoeken van het theater of het circus werd afgeraden. De wens deze vorm van onderricht te kruiden met amusement verklaart niet alleen een aantal van de wat poetischer, maar ook de vaak bizarre en sensationele elementen, die hun weg hebben gevonden in de werken van de 'aggadische midrasj', een literair genre dat voornamelijk bestaat uit fragmenten uit oude preken. Niet al onze eigentijdse predikers hebben zich even vaardig getoond hun woorden in zo'n aantrekkelijke vorm te verpakken.

Toen onlangs op TV een verslag verscheen van een James Bond festival trof het me hoe goed die oude rabbijnen in staat zouden zijn met deze opwindende kost te wedijveren. En het duurde dan ook – uiteraard – niet lang voor ik tot de conclusie kwam dat de standaard 007-formule feitelijk is uitgevonden door de oude joodse wijzen. Vele voorbeelden hiervan zijn te vinden in de pagina's van de Talmoed.

Als u er moeite mee hebt deze bewering te accepteren laat me dan als bewijs het volgende verhaal citeren. Ik heb het vrijwel woordelijk vertaald uit de Babylonische Talmoed (Sanhedrin 95a), uit een verhaal dat op zichzelf een uitbreidend commentaar is van twee verzen in de Bijbel (2 Samuel 21:16-17). Al wat ik heb toegevoegd zijn een paar 'koppen' om uw aandacht te vestigen op de basis ingrediënten van wat later beschouwd zal worden als de standaard formule van een James Bond film. De koene held van het Talmoedische avontuur in niemand minder dan Koning David.

Item #1: *De angstaanjagende schurk:*

Deze rol wordt vervuld door de Filistijn Ishbi-benob, broer van de beruchte (en gesneuvelde) Goliath. Ishbi bezit een afgrijselijk arsenaal verwoestende wapens (2 Samuel 21: 16 :: het gewicht van zijn spies is driehonderd sikkil koper en hijzelf is omgord met een nieuw zwaard"), en hij is vastbesloten wraak te nemen op David, de moordenaar van zijn broer.

Item #2: *De held krijgt instructies van zijn Opperbevelhebber:*

Aangezien dit een verhaal uit de Bijbel is krijgt David zijn orders niet van een sterfelijke "M", maar van de Opperbevelhebber, de Almachtige zelf. De sessie begint met een strenge berisping want Davids roekeloosheid heeft geleid tot een onnodig verlies van mensenlevens. Zijn nieuwe missie luidt: dring het hoofdkwartier van Ishbi-benob binnen.

Item #3: *De held krijgt de beschikking over al die slimme uitvindingen, 'gadgets', van "Q":*

Eerlijk gezegd komen deze zaken niet voor in de midrasj, maar uit latere episodes kunnen we concluderen dat David uitgerust was met een aantal verbazingwekkende stukjes high-tech wapens, zoals: 1. een apparaatje om aarde te verwijderen. 2. een geheim communicatie systeem om zijn handlanger te kunnen bereiken. 3. een supersnelle muilezel. 4. een anti-zwaartekracht apparaat.

Item #4: *De held valt in de handen van de aartsschurk:*

David dringt zonder het te beseffen het hoofdkwartier van de Filistijnse vijand binnen terwijl hij een argeloos hert op de hielen zat. Feitelijk is het niemand anders dan de Satan in vermomming.

Item #5: *De schurk houdt David liever op een wrede manier gevangen, dan dat hij hem doodt:*

Ishbi knevelt David en begraaft hem in de grond onder een zware balk van een olijfpers. Hij is zo zeker van Davids pijnlijke dood dat hij geen rekening houdt met:

Item #6: *Davids ontsnapping aan de dood op het laatste moment d.m.v. gadget nr 1 (Item #3):*

Als door een wonder (letterlijk) slaagt David er in zich uit zijn graf te bevrijden. Heel toepasselijke levert hij wrang commentaar, waarbij hij zichzelf citeert: 'U maakt mijn treden onder mij groter, en mijn voeten zijn niet uitgegleden'. (Ps.18:37)

Item #7: *De held roept versterking op met behulp van gadget nr.#3.2:*

Davids handlanger hier is zijn neef Abisai ben Seroeja. De noodoproep wordt overgebracht d.m.v. een van de twee gecodeerde signalen: 1. hij voegt bloed toe aan de haarshampo van Abisai. 2. Hij zorgt er voor dat Abisai een gewonde duif te zien krijgt. De heetgebakerde Abisai snelt David onmiddellijk te help maar zijn tempo wordt vertraagd door indolente bureaucraten. Hij wil naar David toe op diens flitsend snelle muilezel (gadget #3.3), maar hij moet wachten op toestemming van de rabbijnen om bij uitzondering gebruik te mogen maken van Zijne Majesteits eigendom. Als de toestemming eenmaal binnen is galloppeert hij naar Ishi-benobs hol om aan te lopen tegen ....

Item #8: *De huurmoordenaar van de schurk:*

die in dit geval een huurmoordenaar is, Orpa, - inderdaad -, de schoonzus van Ruth, de moeder van Ishbi. Hij loopt haar tegen het lijf als zij schijnbaar onschuldig aan het spinnewiel zit te werken. Maar vrijwel direct heeft hij door dat in werkelijkheid haar spinklosjes dodelijke wapens zijn die ze met grote behendigheid naar haar slachtoffers kan gooien.

Item #9: *Schurken missen altijd. Helden schieten altijd raak bij het eerste schot:*

Haar eerste schot is mis. Ze vraagt Abishai het aan haar terug te geven, maar hij maakt gebruik van haar fout door de klos naar haar hoofd te gooien waarbij zij ter plekke gedood wordt. Ishbi beseft dat hij nu in de minderheid is en tracht onmiddellijk David te doden. Hij gooit David hoog de lucht in (hij is immers de broer van Goliath), zet een scherpe speer rechtop in de grond en wil David daarop spietsen.

Item #10: *Als de situatie hopeloos lijkt, wordt de held op het nippertje gered door zijn partner:*

Abishai maakt gebruik van gadget #3/4, de anti-zwaartekracht truck en David blijft in de lucht boven de speer hangen.

Item #11: *De held ontsnapt uit het hol van de schurk:*

David en Abishai vluchten, nadat deze de koning weer veilig op aarde heeft doen landen natuurlijk, met Ishbi op hun hielen.

Bewerking en vertaling: Dick Broeren

Nieuwe aflevering Folianti-reeks

In de Folianti-reeks is weer een nieuwe brochure verschenen van de hand van Peter van 't Riet, voorzitter van onze stichting. Het 25^e deeltje *'Drie openingsgebeden uit de Siddoer'* heeft als ondertitel *'Over de gebeden Mah-tovoe, Jiegdal en Adon-olam'*.

In het vorige nummer in de Folianti-reeks (24) onder de titel "Inleiding tot de Siddoer" heeft de auteur laten zien hoe rijk het joodse gebedenboek is aan gebedsteksten, lofprijzingen en liederen uit alle perioden van de joodse geschiedenis.

Elk van die teksten vormt een pareltje op zichzelf. In deze brochure bespreekt hij drie gebeden uit het begin van de Siddoer, die behoren tot de openingsgebeden van het morgengebed zoals het in onze streken gebeden wordt. Hoewel men er voor kan kiezen de gebedsteksten zonder enig commentaar tot zich door te laten dringen, kan een toelichting bij wat men leest, het gebruik van de gebeden meer diepgang geven.

Daarom zijn bij de drie behandelde gebeden een korte inleiding, de Hebreeuwse tekst, een Nederlandse vertaling en een commentaar opgenomen in de hoop dat deze gebedsteksten daardoor in een breder perspectief komen te staan.

Item #12: *Elke fase van de worsteling gaat vergezeld van onderkoelde ironie:*

De held maakt woord- en toespelingen op de namen van de dorpen waar ze op weg naar de grens door komen. In Koebee zeggen ze tegen elkaar "koem bee"- sta tegen hem op! In het dorpje BeeTrei schimpen ze: "Met twee (bee-trei) jonge leeuwen doodden zij de oude leeuw". Tenslotte maken de twee misbruik van de zwakke plek van de schurk, zijn liefde voor zijn oorlogszuchtige moeder. Tijdens hun worsteling nodigen ze hem uit zich bij zijn moeder in het graf te voegen. Juist dan, op dat moment van emotionele kwetsbaarheid, kunnen David en Abishai hem overwinnen en executeren.

Dit is het verhaal zoals het vrijwel precies in de Talmoed staat. Ik geloof dat ik mijn stelling onomstotelijk heb bewezen, dat dit het oorspronkelijke prototype is voor de klassieke James Bond formule. Er zullen echter wel een aantal lezers zijn die niet geheel overtuigd zijn van mijn gelijk, want er ontbreekt nog iets:

Item #13: *De adembenemend mooie vrouwen:*

Mensen, besef toch met wie we hier te maken hebben. Dit is Koning David, de minnaar van Bathsheba; een monarch die wat romantische escapades betreft kan wedijveren met een Amerikaanse President!

Ongetwijfeld slaagden zulke verhalen erin veel publiek naar de synagogen te laten komen, zelfs nu nog, nu hun moderne imitaties volle bioscopen trekken.

Mah-tovoe, Jiegdal en Adon-olam

Mah-tovoe is het gebed dat gereciteerd wordt bij het betreden van synagoge en leerhuis. Het bestaat uit een compilatie van diverse psalmteksten. Jiegdal is een verdichting van de 13 geloofsartikelen van de grote joods-middeleeuwse geleerde Rabbi Mozes ben Maimon, beter bekend als Maimonides. Het Adon-olam, dat eveneens een middeleeuws gedicht is, beschrijft de majesteit van Gods koningschap in combinatie met zijn liefdevolle betrokkenheid bij het lot van de mensen.

Drie openingsgebeden uit de Siddoer.

Over de gebeden Mah-tovoe, Jiegdal en Adon-olam'. Over ontstaan en inhoud van het joodse gebedenboek Folianti, Zwolle, 2005

ISBN: 90-76783-17-9: 22 pagina's; Prijs €2,-
Verkrijgbaar tijdens de cursussen in de synagoge of via www.folianti.com

De dertiende maand

Alles wat je ooit over adar en adar sjenie wilde weten, maar nooit durfde te vragen...

door Rabbijn Hans Groenewoudt

Het kan gebeuren dat je jarig bent op 29 februari, de schrikkel dag van de 1459 gewone dagen per vier jaar. Je kunt ook worden geboren in adar sjenie, de tweede adar, de dertiende maand van het joodse jaar in een schrikkeljaar. Een hele maand van dertig schrikkel dagen die regelmatig terugkomt, heeft zo zijn consequenties. De joodse kalender is op de maan en de zon gebaseerd. De lengte van een maand is de tijd die de maan nodig heeft om rond de aarde te komen. Om de nieuwe maanmaand te bepalen werd vroeger gewacht op getuigen die de nieuwe maan hadden gezien. Pas als dat was gebeurd, werd in het sanhedrin, het hooggerechtshof in Jeruzalem, de volgende maand geproclameerd.

Zo werden tot in de vijfde eeuw van onze jaartelling de maanden en alle data bepaald. Men gebruikte daarvoor behalve het oog en de getuigen ook al wiskundige formules. Sjemoeël publiceerde in de derde eeuw van onze jaartelling ook een techniek om de correcte datum te kunnen berekenen buiten het sanhedrin om. Zolang het sanhedrin bestond, werd deze techniek echter niet algemeen geaccepteerd. Hilleel de tweede, de nasi, het hoofd van het sanhedrin, stelde in de vijfde eeuw de eeuwigdurende kalender in. Deze was gebaseerd op de berekeningen van Mar Sjemoeël. Hilleel kwam tot een cyclus van negentien jaren waarin zeven maal een schrikkeljaar voorkomt. Vandaar dat iemand die bijvoorbeeld op I nisan 5765 / 10 april 2005 wordt gehoren, op I nisan 5784 / 1 april 2024 negentien wordt. Dan vallen de twee cycli samen.

Sinds wanneer bestaat adar sjenie?

De joodse kalendertelling begint op het moment dat het joodse volk zich voor de uittocht uit Egypte opmaakt. „En God zei tegen Mosjee en Aharon in Egypte a's volgt: 'Deze maand zal de belangrijkste van de maanden voor jullie zijn, de eerste van de maanden van het jaar voor jullie' " (Sjemot 12:12). Een volk heeft een eigen kalender nodig. Je kunt je niet van de Egyptische levenswijze ontdoen, als je de indeling van het jaar van Egypte aanhoudt.

Sinds wanneer heet de dertiende maand adar en waarom is er geen andere naam voor bedacht?

De namen van de joodse maanden werden door onze voorouders overgenomen in Babylonië. In de periode daarvoor werden de maanden genummerd en niet genoemd, net zoals de dagen van de week. Vandaar ook dat er geen dertiende naam is.

Waarom is er juist een tweede maand adar, en vindt de verduhbelina niet plaats bij een andere maand?

Het joodse jaar loopt van de eerste maand tot de eerste maand. De eerste maand is de lentemaand, waarin wij zijn uitgetrokken uit Egypte (Sjemot 23:15). Pesach valt dus altijd in de eerste maand, na het begin van de lente. Soms duurde het twaalf maanden voordat de lente begon, maar soms langer, zodat het nodig was nog om een maand te wachten. Dat hing af van de natuur. Er moesten duidelijke signalen zijn.

Als men eraan twijfelde of de wegen voor de pelgrimsgangers begaanbaar zouden zijn, of dat er genoeg lammetjes zouden zijn geboren voor het Pesachoffer, verdubbelde men de twaalfde maand.

Valt de schrikkelmaand om de vier jaar?

Neen, zeven van de negentien jaar is vaker dan eens per vier jaar, je kunt eerder spreken van eens in de twee a' drie jaar.

Hoe weten we in welke van de twee adars we leven?

De tweede adar is de maand voorafgaand aan Pesach. Dat is de maand waarin Poeriem en de vastendag van Ester vallen. De eerste maand adar is de maand daarvoor zonder bij zondere dagen, behalve Poeriem Kattan op de 14e en 15e.

Heeft adar sjenie iets te maken met 28 februari? Vaak vallen februari en adar immers gedeelتهjk samen. En heeft het te maken met het Perzische nieuwjaar, op 21 maart?

De 29e februari is een schrikkel dag die nodig is om de afwijking van het zonnejaar van ongeveer een kwart dag per jaar goed te maken. Aangezien het Perzische nieuwjaar op eerste dag van de lente valt, en onze eerste maand ook de lentemaand is, zou men denken dat deze twee dezelfde achtergrond hebben. Maar voor ons is de lente niet de aanleiding voor het begin van het jaar, maar de Uittocht uit Egypte, die plaatsvond in de lentemaand.

(tekst met toestemming van auteur en redactie overgenomen uit het NIW nr.25 – 5765)

Boekaankondiging

Lukas versus Matteüs - *De terugkeer van de midrasj bij de uitleg van de evangeliën* door: Peter van 't Riet

Hoe hebben de evangelisten hun verhalen geschreven? Wat hebben zij er mee bedoeld? Dat zijn volgens de auteur van dit boek de belangrijkste vragen waar de uitleg van de evangeliën zich mee moet bezig houden.

Peter van 't Riet is een van de meest innoverende bijbelonderzoekers van dit moment. Door de evangeliën compromisloos te lezen als joodse documenten uit de 1ste eeuw komt hij tot resultaten die radicaal verschillen van de gangbare uitleg van de evangeliën. In *Lukas versus Matteus* laat hij overtuigend zien dat de evangelisten geen historisch verslag opstelden en ook niet allerlei bronnenmateriaal overschreven, maar te werk gingen als creatieve joodse schriftgeleerden. Aansluitend bij thema's uit het Oude Testament schreven zij betogen in verhaalvorm over de vraag hoe de messiaanse tijd naderbij gebracht kan worden.

In dit boek betoogt hij dat de midrasj aangewend moet worden als sleutel voor het verstaan van de evangeliën. Langs die weg kunnen we beter dan welke andere methode ook doordringen tot de oorspronkelijke bedoelingen van de evangelisten.

Midrasj in het jodendom is het onderzoeken en actualiseren van de bijbel en de joodse traditie. De auteur bestempelt de evangeliën o.a. als midrasj-literatuur, omdat evangelieverhalen stevig verankerd zijn in het Oude Testament. Het vrije karakter van het onderzoek is een ander kenmerk van midrasjliteratuur. Vertellers van midrasjverhalen verschillen daarom dikwijls fundamenteel van inzicht met elkaar.

In *Lukas versus Matteus* maakt de auteur door klem van redenen aannemelijk dat dat ook bij Matteus en Lukas het geval is.

Beide evangelisten presenteren Jezus als een rolmodel voor hun messiaanse strategie, maar beide strategieën verschillen hemelsbreed van karakter.

Dr. S.P. van 't Riet studeerde wiskunde en psychologie (VU, Amsterdam) en promoveerde op een onderwijs-psychologisch onderwerp. Hij is instellingsdirecteur in het hoger onderwijs en doet daarnaast onderzoek naar het joodse karakter van het Nieuwe Testament. Hij is voorzitter van de Stichting Judaica Zwolle en geeft als leerhuisdocent cursussen en lezingen. In 2001 verscheen van zijn hand *Christendom à la Jezus. De herziening van het christelijk geloof vanuit haar joodse bronnen*.

Lukas versus Matteüs. De terugkeer van de midrasj bij de uitleg van de evangeliën.

Peter van 't Riet, Kok Kampen 2005

ISBN 90 435 1074 2; 300 pag.; prijs €21,50

Boekbespreking

In zijn boek *'Prediker, zoet is het licht'* geeft predikant Aart Schippers ondanks het feit dat hij zich in zijn voorwoord eerder presenteert als 'lezer' dan als wetenschapper een zorgvuldige stijl-linguïstische analyse plus een vertaling en een parafrase van het bijbelboek Prediker, een naam die sinds Luther aan dit boek is blijven hangen. De flaptekst stelt: 'anders dan veelal wordt aangenomen, bestaat dit bijbelboek niet uit een reeks kortere en langere van elkaar los staande eenheden, die als kralen van een halssnoer zonder veel onderling verband zijn aaneengeregen. Zorgvuldige analyse van de Hebreeuwse tekst laat zien dat het boek Prediker een ingenieus en elegant opgebouwde eenheid vormt'.

Dit nu is geen ontdekking van de schrijver. Het Jodendom gaat al sinds jaar en dag ervan uit dat het boek Kohèlèt een organisch samenhangend geheel is dat alleen gelezen, resp. geleerd dient te worden in het kader van het doen van Tora. Het roemruchte hebreeuwse woord 'hèvèl', dat in de vertaling 'ijdel' en 'ijdelheid' alom bekend is, word door de schrijver vertaald met 'absurd'. Hij beroept zich daarbij op de joodse auteur Michael V. Fox. Ik vind het uiterst merkwaardig dat het Hebreeuwse woord 'hèvèl' vertaald wordt met een leenwoord uit het latijn. De etymologie van het woord absurd geeft immers aan dat het in onze taal de betekenis heeft van 'ongerijmd' maar afkomstig is van het latijnse woord 'absurdus' dat 'onwelluidend, vals, ingerijmd' betekent. In het boek 'Koheles' uit de Artscroll Tanach Series wordt het woord 'hèvèl' door rabbijn Meir Zlotowitz vertaald met het engelse woord 'futile' en hij omschrijft: hèvèl is iets dat geen substantie heeft, iets dat volslagen nutteloos is en verwijst daarbij naar de volslagen nutteloze moord op Hèvèl/Abel, de nutteloze.

Hoewel de woorden 'absurd' en 'nutteloos' raakvlakken hebben is het toch wel belangrijk dat iemand die zo nauwkeurig en vakkundig vertaalt wel wat dieper had kunnen ingaan op de betekenis en de geschiedenis van het woord dan de ene pagina die er nu aan wordt gewijd.

Het boek heeft zeker verdienste en het enthousiasme waarmee het tot stand is gekomen valt duidelijk waar te nemen en als iemand een grondige analyse en ordening van het boek Prediker wil lezen dan is dit boek zeker een aanrader. Toch mis ik in deze 'forensische' methode de immense inbreng van de 'eigenaar' van Kohélet, de joodse exegetische traditie, een traditie die niet aan het woord komt. Alleen als je het joodse commentaar er bij haalt gaat het boek Prediker echt leven. (D.B.)

Prediker, zoet is het licht

Aart Schippers, Uitgeverij Ten Have Baarn, 2003

ISBN 90 259 5373 5; 187 pag.; prijs €20,50

De Zevende Samuel-HirschLezing

(Enige aankondiging!!)

Op zondag 6 november 2005 organiseren de Stichting Judaica Zwolle en het Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle weer de jaarlijkse Samuel-Hirschlezing. Deze lezing in de Zwolse synagoge is genoemd naar de laatste opperrabbin van Overijssel, rabbijn Samuel Jehoeda Hirsch (overleden in 1941). Doelstelling van deze lezing, die voor de zevende keer gehouden wordt, is de plaats van het jodendom in de moderne wereld te belichten voor een publiek van joodse en niet-joodse belangstellenden. Dit jaar wordt deze lezing uitgesproken door Dr. I.B.H. (Ido) Abram uit Amsterdam. Het onderwerp luidt: "Wat het jodendom ons kan leren over het leven in een multiculturele samenleving". Het jodendom had eeuwenlang een minderheidspositie in de Westerse samenleving. Ondanks achterstelling en onderdrukking heeft het zijn identiteit weten te bewaren. De bijdrage van joden aan wetenschap en cultuur is altijd groot geweest. In zijn lezing gaat de heer Abram in op het probleem hoe je je identiteit kunt handhaven en toch deel kunt nemen aan een samenleving te midden van andere godsdienstige en culturele groeperingen. Na de lezing is er gelegenheid vragen te stellen en met de heer Abram in gesprek te gaan.

Datum : zondag 6 november 2005

Tijd : 11.00-12.30 uur (10.30 uur zaal open)

Entreegeld : toegang: €7,- (te betalen aan de zaal), koffie gratis

Middag : tentoonstelling over *Joodse leven in en om Zwolle* op het voormalige vrouwenbalkon. (geopend om 13.30 uur; rondleiding om 14.00 uur).

Cursusprogramma 2005-2006

Voor het twintigste jaar in successie organiseert de Stichting Judaica Zwolle in de synagoge aan de Samuel Hirschstraat een interessant cursusprogramma over joodse godsdienst, geschiedenis, taal en cultuur. De cursussen staan open voor belangstellenden, die met het jodendom willen kennismaken, of die hun kennis ervan willen verdiepen. Van de cursisten wordt geen speciale vooropleiding verwacht. Wel gaan de meeste cursussen uit van enige uren voorbereiding per cursusavond of –middag. Er zijn 4 Vrij-leerhuis cursussen, 4 korte cursussen en 2 cursussen Hebreeuws.

Vrij-Leerhuiscursussen

Vrij Leerhuis 1 'Over leven en leren' wil een inleiding geven van het Joodse leven en de Joodse cultuur. Kennis van het Jodendom is voor een goed en beter verstaan van de bijbel van belang. Naast deze algemene introductie zal gezamenlijk leren ('*lernen*') rond het begrip *Sjabbat* een vast onderdeel van de leerhuismiddagen uitmaken. Het leerhuis wordt verzorgd door Mevr. Lidy van Dam te Wilhelminaoord op 7 dinsdagmiddagen in november en december 2005.

Vrij leerhuis 2 'Sterk als de dood; sterven en rouw in Joods perspectief' handelt over sterven en rouw in de Joodse traditie. Het omgaan met een stervende, het overlijden, de begrafenis en het rouwproces volgens de halacha, met rabbijnse verklaringen en bijbelse bronnen. Het leerhuis wordt geleid door Mevr. Drs. Sasja Martel te Amstelveen, zij studeerde judaica in Amsterdam en Jeruzalem en doceert sinds 1976 Jodendom in binnen- en buitenland. Zij is initiatiefneemster van het Joods Hospice Immanuel te Amsterdam. Zij verzorgt het leerhuis op 5 donderdagmiddagen in november 2005.

Vrij leerhuis 3 'Genesis, een boek om steeds opnieuw te beginnen' behandelt Genesis als een samenhangend geheel. Beginnend met de creatie van de natuurlijke wereld en eindigend met de creatie van een natie die luistert naar de ontzagwekkende oproep tot godsvrucht. Heeft dit boek de tegenwoordige mens iets substantieels te bieden? Kortom: een zoektocht naar het tijdloze. Dit leerhuis wordt verzorgd door Jan Veldhuizen, cursuscoördinator en secretaris van de Stichting Judaica op 5 dinsdagavonden van februari tot april 2006.

Cursusprogramma 2005-2006 (vervolg)

Vrij leerhuis 4 'Het mensbeeld van de Tora'. In de Tora lijkt God volkomen vanzelfsprekend. De mens daarentegen is het probleem. In deze cursus bespreken we hoe in de bijbels-joodse traditie gekeken wordt naar de mens in zijn relatie tot God en de medemens. Aan de orde komen de mens als partner van God in het scheppingsproces, de aard van offerdienst en gebed, de lerende mens, gerechtigheid en vriendschap, vrede en het gebruik van geweld. De deelnemers worden o.a. aan het werk gezet met teksten uit de bijbel en uit de actualiteit. Het leerhuis wordt verzorgd door Dr. S.P. (Peter) van 't Riet, voorzitter van de Stichting Judaica op 5 maandagavonden van november 2005 tot maart 2006.

Korte cursussen

Korte cursus 1 'De geschiedenis van de Portugese joden in Nederland'. Behandeld worden hun vertrek na de tempelverwoesting naar het Iberisch schiereiland, hun leven aldaar, de Inquisitie en hun vertrek naar het Ottomaanse rijk en de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden, hun vestiging hier, de begraafplaats in Ouderkerk aan de Amstel, de vele sociale instellingen, de bibliotheek Ets Haim, hun invloed in Nederland, de Esnoga, taalgebruik, integratie, de uitzonderlijke registratie van persoonsgegevens c.q. genealogie en de holocaustperiode. Docent is Dhr. R.S. Cortissos te Amsterdam die vele bestuursfuncties bekleedde binnen de Portugees Israelitische gemeenschap en momenteel voorzitter is van de Hoofdkommissie tot de Zaken van het Portugees Israelitisch Kerkgenootschap in Nederland en penningmeester van de begraafplaats. De cursus wordt gegeven op 2 dinsdagavonden in december 2005 en januari 2006

Korte cursus 2 'Hedendaagse joodse literatuur'. In deze cursus worden een drietal boeken uit de hedendaagse joodse literatuur besproken: Pearl Abraham (*Vreugde der Wet*), Chaja Polak (*De Verloren Vrouw*) en Meir Shalev (*De Grote Vrouw*). De vraag komt naar voren of en hoe de joodse identiteit van de schrijvers bepalend is voor het karakter van hun werk. Onder leiding van de gespreksleiders worden deze boeken van hedendaagse joodse schrijvers van alle kanten 'belicht' en 'uitgediept'. De bedoeling is dat ook door de inbreng van de cursisten de besproken boeken in breder perspectief worden geplaatst. De cursus wordt geleid door Mevr. D. (Dicky) Koffeman-Wierenga, bestuurslid en bibliothecaris van de Stichting Judaica en Mevr. C. S. (Cock) Broeren-Witte. De cursus vindt plaats op 3 maandag-middagen in januari en februari 2006.

Korte cursus 3 'Vrouwen in Tenach'. Hoe lees je verhalen in Tenach over vrouwen? Hoe kom je op het spoor van hun bijzondere rol? We richten ons voorlopig op de volgende onderwerpen: 1) Sara en Hagar; 2) De vrouwen bij de profeten Elia en Eliza, en 3) De vrouwen rond koning David. Docent is Mevr. Dr. J. (Jopie) Siebert-Hommes die universitair docent Hebreeuwse Bijbel/Oude Testament was aan de Universiteit van Amsterdam. De cursus vindt plaats op 3 dinsdagavonden in januari 2006.

Korte cursus 4 'Spinoza van joodse rebel tot joods boegbeeld'. In deze cursus zal niet zozeer de inhoud van de filosofie van Spinoza behandeld worden als wel de ontvangst van zijn leven en leer in de joodse gemeenschap. Hij werd tot het eind van de 18^e eeuw beschouwd als een afvallige en godsloochenaar, maar kreeg in de tijd van de Joodse Verlichting steeds meer de status van held van de vrije gedachte. Deze ontwikkeling van afvallige tot held is niet alleen interessant in het licht van de joodse cultuurgeschiedenis, maar geeft ook inzichten in de gehele ontwikkeling van de joodse geschiedenis. Docent is Mevr. Prof. Dr. R.G. (Rena) Fuks-Mansfeld te Amsterdam. De cursus vindt plaats op 3 woensdagmiddagen in maart 2006.

Cursussen Bijbels-Hebreeuws

Cursus voor Bijbels-Hebreeuws voor gevorderden. Vervolg op de beginnerscursus. Indien gewenst kunnen nieuwe deelnemers met de docent overleggen of deze cursus aansluit bij het reeds verworven kennisniveau. Docent bij deze cursus is Drs. J.L.C. Boertjens te Zwolle, theoloog en hebraïst. De cursus wordt gegeven op 15 woensdagavonden van november 2005 tot maart 2006.

Bijhoudcursus Bijbels-Hebreeuws. Bedoeld voor hen die de verworven kennis en vaardigheid van een gevorderdencursus op peil willen houden. Per avond zal een vertaling van een gedeelte uit Tenach centraal staan. Docent bij deze cursus is Drs. J.L.C. Boertjens te Zwolle, theoloog en hebraïst. De cursus wordt gegeven op 10 maandagavonden van oktober 2005 tot maart 2006 (als de cursusgroep groot wordt, is splitsing tussen een avond- en een middaggroep mogelijk)

Het volledige cursusprogramma, compleet met datums, prijzen, etc. is vermeld op onze website www.judaica-zwolle.nl en aan te vragen bij onze administratie: tel. 038-4539283, bij onze cursuscoördinator, tel. 038-456 1048 of via ons e-mailadres judaica@hetnet.nl

JUDAICA-AGENDA ZWOLLE EN OMGEVING

ZOMER / NAJAAR 2005

Kopij voor de Judaica-agenda s.v.p. sturen naar: Zandkreek 9, 8032 JL Zwolle of via e-mail: judaica@hetnet.nl

De cursussen in deze lijst worden georganiseerd door de Stichting Judaica Zwolle.

Voor de laatste actuele informatie verwijzen wij u naar de Judaica-Agenda onze website www.judaica-zwolle.nl

za 30-07 Sjabbat Matot (Num. 30:2-32:42) za 06-08 Sjabbat Masee (Num. 33:1-36:13) zo 07-08 Rondleiding door de synagoge van Zwolle. Tevens is de tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle" te bezichtigen. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50. za 13-08 Sjabbat Devariem (Deut. 1:1-3:22) zo 14-08 Vastendag van 9 Aw / Treurdag Tempelverwoesting za 20-08 Sjabbat Wa'etchanan (Deut. 3:23-7:11) za 27-08 Sjabbat Eekev (Deut. 7:12-11:25) za 03-09 Sjabbat Re'ee (Deut. 11:26-16:17) zo 04-09 Rondleiding door de synagoge van Zwolle. Tevens is de tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle" te bezichtigen. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50. za 10-09 Sjabbat Sjoftiem (Deut. 16:18-21:9) za 17-09 Sjabbat Kie Tetsee (Deut. 21:10-25:19) za 24-09 Sjabbat Kie Tavo (Deut. 26:1-29:8) ma 26-09 Genootschap Nederland Israël, afdeling Zwolle. Rabbijn van Dijk over: "Kabbala in het dagelijks leven", hij speelt ook wat heel oude Joodse liederen op de gitaar. Plaats: synagoge, S. Hirschstr. 8, Zwolle. Aanv. 19.30 uur za 01-10 Sjabbat Nitsavim (Deut. 29:9-30:20) zo 02-10 Rondleiding door de synagoge van Zwolle. Tevens is de tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle" te bezichtigen. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50. di 04-10 Rosj Hasjanah / Joods Nieuwjaar (eerste dag) ,, Genootschap Nederland Israël, afdeling Hoogeveen. Mevr. Truus Stern over: "Het leven van de Joden vóór en in de oorlog". Plaats: Goede Herderkerk, Middenweg 14, Hoogeveen. Aanvang: 20.00 uur. Vooraf bijeenkomst op de Joodse begraafplaats om 19.30 uur wo 05-10 Rosj Hasjanah / Joods Nieuwjaar (tweede dag) do 06-10 Vastendag van Gedalja za 08-10 Sjabbat Wajelech (Deut. 31:1-31:30) do 13-10 Jom Kippoer / Grote Verzoendag za 15-10 Sjabbat Ha'azinoe (Deut. 32:1-52) di 18-10 Soekkot / Loofhuttenfeest (eerste dag) wo 19-10 Soekkot / Loofhuttenfeest (tweede dag) za 22-10 Sjabbat Soekkot di 25-10 Sjeminie 'Atseret / Slotfeest wo 26-10 Simchat Torah / Vreugde der Wet	do 27-10 Vrij Leerhuis 2 - Sterk als de dood; sterven en rouw in Joods perspectief, 1e bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30 uur. Docent: mevr. drs. S. Martel ,, Genootschap Nederland Israël, afdeling Ommen. Dhr. A.B. Stier te Harmelen over: "In vuur en vlam voor de Tempelberg". Plaats: Herv. Centrum, Julianastr. 8, Ommen. Aanvang: 19.30 uur. za 29-10 Sjabbat Bereesjiet (Gen. 1:1-6:8) ma 31-10 Bijbels-Hebreeuws 3a (avond-bijhoudcursus), 1e bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens ,, Genootschap Nederland Israël, afdeling Zwolle. Mevr. Mirjam Kan over: "De menselijke vereiding in de Thora". Plaats: synagoge, S. Hirschstr. 8, Zwolle. Aanv. 19.30 uur di 01-11 Vrij Leerhuis 1 - Over leven en leren, 1e bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30 uur. Docent: mevr. A.G. (Lidy) van Dam wo 02-11 Bijbels-Hebreeuws 2 (gevorderdencursus), 1e bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens do 03-11 Vrij Leerhuis 2 - Sterk als de dood; sterven en rouw in Joods perspectief, 2e bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30 uur. Docent: mevr. drs. S. Martel za 05-11 Sjabbat Noach (Gen. 6:9-11:32) zo 06-11 Jaarlijkse Samuel Hirsch-lezing door Dr. I.B.H. (Ido) Abram uit Amsterdam over "Wat het jodendom ons kan leren over leven in een multiculturele samenleving". Plaats: Synagoge, Zwolle. Tijd: 11.00-12.30 uur. Toegang: €7,00. ,, Rondleiding door de synagoge van Zwolle. Tevens is de tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle" te bezichtigen. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50. di 08-11 Vrij Leerhuis 1 - Over leven en leren, 2e bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30 uur. Docent: mevr. A.G. (Lidy) van Dam wo 09-11 Bijbels-Hebreeuws 2 (gevorderdencursus), 2e bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens do 10-11 Vrij Leerhuis 2 - Sterk als de dood; sterven en rouw in Joods perspectief, 3e bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30 uur. Docent: mevr. drs. S. Martel za 12-11 Sjabbat Lech Lecha (Gen. 12:1-17:27) ma 14-11 Bijbels-Hebreeuws 3a (avond-bijhoudcursus), 2e bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens di 15-11 Vrij Leerhuis 1 - Over leven en leren, 3e bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30 uur. Docent: mevr. A.G. (Lidy) van Dam do 17-11 Vrij Leerhuis 2 - Sterk als de dood; sterven en rouw in Joods perspectief, 4e bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30 uur. Docent: mevr. drs. S. Martel za 19-11 Sjabbat Wajera (Gen. 18:1-22:24)

COLOFON

Het Judaica-Bulletin is een uitgave van de Stichting Judaica Zwolle, Postbus 194, 8000 AD Zwolle. Het verschijnt vier maal per jaar.

Abonnementen kosten €6,50 per jaar, over te maken op postgirorekening 259272 t.n.v. penningm. Stichting Judaica Zwolle, Apeldoorn, onder vermelding van 'abonnement bulletin'.

De Stichting Judaica Zwolle stelt zich ten doel de verspreiding van kennis over de joodse godsdienst, taal, geschiedenis en cultuur. Zij streeft dit o.a. na door het organiseren van cursussen, studiedagen, concerten en tentoonstellingen in de synagoge van Zwolle.

Het bestuur van de Stichting Judaica Zwolle bestaat uit de volgende leden:

- D. Broeren (redacteur Judaica Bulletin)
- J.H. Kelholt (penningmeester)
- Mw. D. Koffeman-Wielenga (bibliothecaresse)
- S.P. van 't Riet (voorzitter),
- J. Veldhuijzen (secretaris-cursuscoördinator)
- C. Verdonk (administrateur/redactie Judaica Bull.)

De Stichting geeft jaarlijks een folder uit over haar activiteiten. Deze folder kan worden aangevraagd bij onze cursuscoördinator (038-4651048), onze administratie (038-4539283) of via ons e-mail adres judaica@hetnet.nl.

De bibliotheek van de Stichting wordt beheerd door mevr. D. Koffeman-Wielenga (tel. 0591-616543).

De Stichting heeft een tentoonstelling ingericht op het voormalige vrouwenbalkon van de synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, over het onderwerp 'Joods leven in en om Zwolle'. Deze is in principe op de eerste zondag van de maand geopend van 13.30-16.00 uur (zie voor de precieze data de Judaica Agenda in dit bulletin). Dan wordt er vanaf 14.00 uur ook een rondleiding verzorgd.

De toegangsprijs bedraagt: €1,50 per persoon.

De Stichting Judaica Zwolle werkt bij gelegenheid samen met: Joodse Gemeente Zwolle, Stichting Voortbestaan Synagoge Zwolle, Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle, B. Folkertsma-Stichting voor Talmudica te Hilversum, Bureau Kerk-en-Israël van de PKN Kerken te Utrecht, VU-Podium Vrije Universiteit Amsterdam.

Giften voor het werk van de Stichting Judaica Zwolle zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting en kunnen worden overgemaakt op postgirorekening 259272 t.n.v. penn. Stichting Judaica Zwolle, Apeldoorn.

SAMUEL-HIRSCHLEZING (*Enige aankondiging!!*)

Op zondag 6 november 2005 wordt de zevende Samuel-Hirschlezing georganiseerd in de Synagoge van Zwolle. Dr. Ido Abram gaat dan in op de vraag "Wat kan het jodendom ons leren over het leven in een multiculturele samenleving". De lezing begint om 11.00 uur. De toegang is €7,- (te betalen aan de zaal). Voor meer informatie verwijzen wij naar cursusfolder of de website.

OPROEP VOOR BESTUURSFUNCTIES

De Stichting Judaica Zwolle stelt zich ten doel de verspreiding van kennis over de joodse godsdienst, taal, geschiedenis en cultuur. De stichting roept kandidaten op voor twee vacatures in het bestuur, die zijn ontstaan wegens vertrek van zittende bestuursleden. Van kandidaten verwachten wij dat zij:

- de doelstelling van de stichting een warm hart toedragen,
- aantoonbare belangstelling hebben voor het jodendom,
- bereid zijn het bestuurslidmaatschap te vervullen op vrijwilligersbasis,
- zowel goed kunnen samenwerken, als ook zelfstandig kunnen werken,
- beschikken over een computer met internetaansluiting.

Wij zoeken vooral naar kandidaten die bereid zijn in samenwerking met andere bestuursleden een bijdrage te leveren op één van de volgende terreinen:

- A - het organiseren van het Synagogepad, de Samuel-Hirschlezing en eventuele andere evenementen;
- B - het (hoofd-)redacteurschap van het Judaica-Bulletin.

Belangstellenden kunnen contact opnemen met de voorzitter, Peter van 't Riet, tel. 038-4536647 of via judaica@hetnet.nl.

VOLGENDE BULLETIN

Het volgende bulletin verschijnt omstreeks 1 oktober 2005. Kopij dient uiterlijk in de tweede week van september 2005 te zijn ingeleverd op het redactieadres: Zandkreek 9, 8032 JL Zwolle (zo mogelijk op diskette in Word, WP, of ander gangbaar formaat) of per e-mail zijn ontvangen op judaica@hetnet.nl. o.v.v: 'kopij bulletin'.

INTERNET SITE en E-MAILADRES:

Stichting Judaica Zwolle beschikt over een **internet site**: www.judaica-zwolle.nl met veel informatie over haar werkzaamheden, zoals het jaarlijkse synagogepad, de Samuel Hrsch-lezing, de tentoonstelling in de Zwolse synagoge, het Judaica-Bulletin, de bibliotheek en de publicaties van de stichting. Een duidelijk onderscheiden deel van de website geeft informatie over de cursussen. Hier wordt ook de laatste stand van het aantal aangemelde cursisten vermeld, of de cursus vol is of juist wegens gebrek aan belangstelling niet door gaat.

Via het **e-mailadres** van de stichting: judaica@hetnet.nl kan men o.a. kopij voor het Judaica-Bulletin opsturen, het actuele cursusprogramma aanvragen, zich als abonnee opgeven, boeken / uitgaven van de stichting bestellen, vragen stellen opmerkingen doorgeven, etc.